

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատի կողմից թիվ ԵԴ/16586/20/19 քաղաքացիական գործով 2024 թվականի հունիսի 03-ի կայացված որոշման պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերի վերաբերյալ

03.06.2024 թվական

Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատը (այսուհետ՝ Վճռաբեկ դատարան), 2024 թվականի հունիսի 03-ին գրավոր ընթացակարգով քննելով ըստ Ալինա Նիկողոսյանի հայցի ընդդեմ «Հրապարակ օրաթերթ» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության (այսուհետ՝ Ընկերություն)՝ ոչ նյութական վնասը հատուցելու պահանջների մասին, նույն պալատի ընդհանուր թվի մեծամասնությամբ որոշել է Վճռաբեկ բողոքը մերժել: ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 25.09.2020 թվականի որոշումը թողնել օրինական ուժի մեջ:

Վճռաբեկ դատարանի դատավոր Էդ. Սեդրակյանս, համաձայն չլինելով վերը նշված որոշման պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի դատավորների մեծամասնության կարծիքի հետ, ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի 9-րդ և 10-րդ մասերով, շարադրում եմ իմ հատուկ կարծիքը:

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ Ալինա Նիկողոսյանը պահանջել է Ընկերությանը պարտավորեցնել հրապարակայնորեն ներողություն խնդրել, «www.hraparak.am» ինտերնետային կայքում հրապարակել սույն գործով կայացված վճիռն ամբողջությամբ, Ընկերությունից բռնագանձել 1.000.000 ՀՀ դրամ՝ որպես փոխհատուցում:

Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի (այսուհետ՝ Դատարան) 17.03.2020 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է մասնակիորեն՝ վճռվել է Ընկերությանը պարտավորեցնել Ալինա Նիկողոսյանից հրապարակայնորեն ներողություն խնդրել հետևյալ ձևով. ««Տեղադրել հոդված www.hraparak.am ինտերնետային կայքում, որի վերնագիրը շարադրել այսպես. «Հրապարակ օրաթերթ» ՍՊԸ-ն ներողություն է խնդրում ՀՀ առողջապահության նախարարի մամուլի քարտուղարից», իսկ բովանդակությունը շարադրել այսպես. «09.05.2019թ.-ին www.hraparak.am ինտերնետային կայքում տեղադրվել էր լրատվական հոդված, որի վերնագիրն է «Առողջապահության նախարարությունը կոծկում է կատարվածը և իր հովանու տակ առնում լճիկին», որի երրորդ պարբերությունը պարունակում է վիրավորական արտահայտություններ ՀՀ առողջապահության նախարարի մամուլի քարտուղար Ալինա Նիկողոսյանի հասցեին, ինչի համար ներողություն ենք խնդրում»: Հոդվածը տեղադրել www.hraparak.am կայքում առավոտյան ժամը 09:30-10:00 ընկած հատվածում, աշխատանքային օր երկուշաբթիից ուրբաթ օրերից որևիցե մեկը: Հոդվածի բառերի տառերը տեղադրել նույն մեծությամբ, հոդվածը տեղադրել www.hraparak.am կայքում նույն ժամկետով, հոդվածը www.hraparak.am կայքի այցելուներին ցուցադրել նույն եղանակով, հոդվածին այլ լրատվական հոդվածների համեմատ տալ կայքի այցելուներին ցուցադրելու նույն առաջնահերթությունը, ինչ վիրավորական արտահայտություններ պարունակող լրատվական հոդվածին է», Ընկերությունից հօգուտ

Ալինա Նիկողոսյանի բռնագանձել 200.000 ՀՀ դրամ՝ որպես վիրավորանքի համար փոխհատուցում, 200.000 ՀՀ դրամ՝ որպես փաստաբանի խելամիտ վարձատրության գումար, 8.000 ՀՀ դրամ՝ որպես նախապես վճարված պետական տուրքի գումար. մնացած մասով հայցը մերժվել է:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 25.09.2020 թվականի որոշմամբ Ընկերության բերած վերաքննիչ բողոքը մերժվել է, և Դատարանի 17.03.2020 թվականի վճիռը թողնվել է անփոփոխ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Ընկերությունը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան է ներկայացրել Ալինա Նիկողոսյանը (ներկայացուցիչ Դավիթ Հունանյան):

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է Սահմանադրության 42-րդ, 61-րդ, 63-րդ և 81-րդ հոդվածները, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 10-րդ հոդվածի 1-ին կետը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 1-ին ու 3-րդ կետերը, «Զանգվածային լրավորության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածը, «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածը:

Բողոք բերած անձը նշված հիմքի առկայությունը պարճառաբանել է հետևյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ ի պաշտոնե հանրությանը ներկայացնելով առողջապահության նախարարի դիրքորոշումն այս կամ այն հարցի շուրջ՝ առողջապահության նախարարի մամուլի խոսնակը գործում է իր լիազորությունների սահմաններում: Չնայած նշվածը ներկայացվել է նաև գործի քննության ընթացքում Դատարանի կողմից տրված հարցերին ի պատասխան, միևնույն է, Դատարանն արձանագրել է, որ որպես վիրավորանք հայցվորի կողմից ներկայացված արտահայտությունների հասցեատերը հայցվորն է՝ «առողջապահության խոսնակը»:

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել, որ առողջապահության նախարարի մամուլի խոսնակ Ալինա Նիկողոսյանը հանրային անձ է և իրականացնում է հանրային գործունեություն, իսկ հրապարակած հոդվածում անդրադարձ է կատարվել հանրային գործունեություն իրականացնող Առողջապահության նախարարության մամուլի խոսնակին, այլ ոչ թե ֆիզիկական անձ Ալինա Նիկողոսյանին, ինչը հաստատվում է նաև նրանով, որ հոդվածում նույնիսկ վկայակոչված չեն մամուլի խոսնակի անձնական տվյալները՝ անունը, ազգանունը:

Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է նաև, որ վիճահարույց հրապարակման հետ կապված առկա է եղել գերակա հանրային շահ, ինչը հաստատվում է օրինակ, այն հանգամանքով, որ այլ կայքէջեր, հղում տալով սկզբնաղբյուրին՝ «hraparak.am»-ին, հոդվածը տեղադրել են իրենց կայքէջում՝ այդպեսով նաև իրենց լսարանին հասու դարձնելով տեղեկատվություն, որտեղ առկա է գերակա հանրային շահ: Այսինքն՝ Ընկերությունն ապահովել է հասարակության տեղեկացված լինելու իրավունքի իրացումը:

Ավելին՝ եթե միջադեպը չունենար հանրային հետաքրքրություն, հայցվորը չէր անդրադառնա հրապարակմանը, հետևաբար հայցվորն էլ է գիտակցել, որ թեման հասու է դառնալու հասարակության լայն զանգվածի և այդ կապակցությամբ լինելու են բացասական արձագանքներ: Մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է ՀՀ քաղաքացիական

օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածը և դրա սխալ մեկնաբանության հետևանքով եկել է այն եզրահանգման, որ վիճահարույց հրապարակման մեջ առկա չէ գերակա հանրային շահ:

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել նաև, որ վիճահարույց հրապարակմանը նախորդած հրապարակումների բովանդակությունները վկայում են Ընկերության դիտավորության բացակայության մասին:

Բացի այդ, ստորադաս դատարանները սխալ որակում են տվել՝ «գրպարտության» փոխարեն համարելով, որ տեղի է ունեցել «վիրավորանք», և եթե պայմանականորեն ընդունենք, որ արատավորվել է հայցվորի արժանապատվությունը, ապա այն պետք է որակվեր որպես գրպարտություն, և ոչ թե՛ վիրավորանք:

Վերաքննիչ դատարանի որոշումը հակասում է թիվ ԼԴ/0749/02/10 քաղաքացիական գործով 27.04.2012 թվականին և թիվ ԵԴ/7480/02/18 քաղաքացիական գործով 21.07.2020 թվականին ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և վարչական պալատի կողմից կայացված որոշումներին, քանի որ Ընկերության գնահատողական դատողությունները, որոնք ներկայացվել են հանրային շահի հաշվառմամբ, որակվել են որպես վիրավորանք:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 25.09.2020 թվականի որոշումը և փոփոխել այն՝ հայցը մերժել:

2.1 Վճռաբեկ բողոքի պատասխանի հիմքերը և հիմնավորումները

Վճռաբեկ բողոքն անհիմն է և ենթակա է մերժման հետևյալ պատճառաբանությամբ:

Ընկերությունն իրեն անվանել է հանցագործություն պարտակող, որը ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսված հանցակազմ է, և անձի նկատմամբ նման արտահայտություն կատարելը չի կարող չարատավորել պատիվն ու արժանապատվությունը: Ընկերության դիտավորության մասին է վկայում վերջինիս գրելաձևը: Ընկերությունը չի հիմնվել որևէ փաստակազմի վրա և առաջնորդվել է բացառապես ենթադրություններով:

Ընկերությունը գերակա հանրային շահի առկայությունը հաստատելու նպատակով բավարարվել է բացառապես հայտարարությամբ, մինչդեռ պարտավոր էր ապացուցել, որ խնդրո առարկա տեղեկատվությունը զգալիորեն անհրաժեշտ է եղել հանրության համար, և հանրությունը հետևել է դրա տարածման ընթացքին:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան բերած անձը նշել է, որ ինքը հանրային ծառայող է, զբաղեցնում է հայեցողական պաշտոն, սակայն հանրային անձ չի համարվում, քանի որ հանրային գործունեություն չի իրականացնում, այլ կատարում է առողջապահության նախարարի հանձնարարականները, և քննադատության լայն սահմանները կիրառելի են ոչ թե իր, այլ նախարարի նկատմամբ:

Ընկերությունն իր եկամուտների վերաբերյալ ապացույց չի ներկայացրել՝ հիմնավորելու, որ փոխհատուցման պահանջը բավարարվելու դեպքում պատասխանողի բնականոն գործունեությունը կարող է խաթարվել: Ավելին՝ Դատարանը, հաշվի առնելով Ընկերության՝ զանգվածային լրատվության միջոց լինելու փաստը, իր պահանջը բավարարել է 200.000 ՀՀ դրամի չափով, նկատի ունենալով նաև, որ փոխհատուցման մեծ չափը կարող է անհարկի ֆինանսական պարտավորություններ առաջացնել Ընկերության համար:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարի պաշտոնակատարի 19.11.2018 թվականի թիվ 331-Ա հրամանի 1-ին կետի համաձայն՝

Ալինա Նիկողոսյանը նշանակվել է առողջապահության նախարարի մամուլի քարտուղար **(հատոր 1-ին, գ.թ. 28)**.

2) Ընկերությունը 09.05.2019 թվականին «www.hraparak.am» լրատվական կայքում հրապարակել է «Արտակարգ իրավիճակ. հիվանդները կորցրել են տեսողությունը» վերնագրով հոդված հետևյալ բովանդակությամբ. «Մալայանի անվան աչքի կլինիկայում սկանդալային իրավիճակ է ստեղծվել: Երկու օր առաջ «Նատալի ֆարմ» ընկերությունից ստացված դեղամիջոց (...) է ներարկվել թվով 6 հիվանդի, որոնք հաջորդ օրն արթնացել են գրեթե կուրացած. միայն լույսն ու ստվերն են տարբերելուց եղել: Կլինիկայում խուճապ է առաջացել, անմիջապես նշված դեղորայքի փորձաքննություն են կատարել և հիվանդներին տեղեկացրել են, որ դեղորայքի մեջ ագրեսիվ հարուցիչ՝ ինֆեկցիա է հայտնաբերվել, որը կուրություն է առաջացրել: Կլինիկան անմիջապես վիրահատություններ է իրականացրել և հուսադրել է հիվանդներին, որ մի քանի ամսում տեսողությունը կվերականգնվի: Մեզ զանգահարած քաղաքացին հիվանդներից մեկի հայրն է, որը խիստ վրդովված էր և կասկածում էր, որ իր որդու տեսողությունը ամբողջությամբ վերականգնվելու է: Մեր լրագրողն այժմ Մալայան կլինիկայում է, որտեղ է նաև առողջապահության փոխնախարարը: Մանրամասներ պարզելու դեպքում անպայման կտեղեկացնենք դրանց մասին» **(հատոր 1-ին, գ.թ. 55, 56)**.

3) Ալինա Նիկողոսյանը 09.05.2019 թվականին «Ֆեյսբուք» սոցիալական կայքում հրապարակել է գրառումներ հետևյալ բովանդակությամբ. «Թարմացում 1* Պացիենտների մոտ ախտորոշվել է հետսրսկումային ինֆեկցիոն ախտահարում: Վերջիններս վիրահատվել են: Թարմացում 2* Դեղորայքային միջամտություն է արվել, որից հետո պացիենտները դիմել են զանգատով: Պարզվում է դրա պատճառահետևանքային կապերը: Հերքվել է տեսողությունը կորցնելու փաստը: Առողջապահության նախարարությունը տեղյակ է Մալայանի անվան ակնաբուժական կենտրոնում տեղի ունեցած միջադեպից: Նախարար Արսեն Թորոսյանի հանձնարարությամբ՝ տեղակալ Լևոն Հակոբյանն այցելել է կենտրոն և տեղում ծանոթացել իրավիճակին: Վերջինս հանդիպել է պացիենտներից մեկին, խոսել է բուժող բժշկի և բաժանմունքի վարիչի հետ՝ նրանք հերքել են կուրության փաստը: Պետք է նշել, որ հիվանդների թիվը ոչ թե ութ, այլ վեց է: Նրանց ցուցաբերվել է անհրաժեշտ բժշկական օգնություն և վերջիններիս առողջությանը վտանգ չի սպառնում: Կենտրոն են այցելել նաև դեղերի փորձագիտական կենտրոնի և հիվանդությունների վերահսկման և կանխարգելման կենտրոնի փորձագետները՝ պարզելու մանրամասները: Հանձնարարվել է օպերատիվ կերպով ներկայացնել արդյունքները, միաժամանակ կենտրոնից պահանջվել է զեկուցագիր՝ տեղի ունեցածի վերաբերյալ» **(հատոր 1-ին, գ.թ. 54)**.

4) Ընկերությունը 09.05.2019 թվականին «www.hraparak.am» լրատվական կայքում հրապարակել է «Առողջապահության նախարարությունը կոծկում է կատարվածը և իր հովանու տակ առնում Լ.Ֆիկին» վերնագրով հոդված հետևյալ բովանդակությամբ. «Մեր հրապարակումը՝ «Արտակարգ իրավիճակ. հիվանդները կորցրել են տեսողությունը» (...) հոդվածում ներկայացրել էինք «Մալայան» աչքի կլինիկայում կատարվածը՝ երբ վիրուսակիր դեղի սրսկումից հետո հիվանդները, այդ թվում՝ շաքարային դիաբետով տառապող մարդիկ, զրկվել են տեսողությունից՝ միայն լույսն ու ստվերն են տեսնում: Դեղը սրսկելու հաջորդ օրը նրանք արթնացել են այդ վիճակում, կլինիկայում խուճապ է սկսվել, և հիվանդներին արտահերթ վիրահատություններ են արել, ընդ որում՝ անվճար: Իսկ դեղի փորձաքննությունից հետո հիվանդներին տեղեկացրել են, որ «Ավաստին» դեղամիջոցի մեջ հայտնաբերվել է ագրեսիվ հարուցիչ, որի հետևանքն է տեսողության կորուստը, և հույս են տվել, որ մի քանի ամսում հիվանդների տեսողությունը կվերականգնվի: Սակայն,

պարզվում է, առողջապահության նախարարությունը փոխանակ պարզելու, թե ինչ է տեղի ունեցել, հայտնաբերելու և պատժելու մեղավորներին, զբաղված է մի բանով՝ մամուլի հրապարակումները հերքելով: Առողջապահության խոսնակը հավանաբար թույլ է տալիս ընթացքում «փորձաքննություն» է իրականացրել և ինքն էլ պայծառատես է ու կարողանում է կանխատեսել, թե ինչ է կատարվելու առաջիկայում, քանի որ նման հերքման տեքստ միայն պայծառատեսն ու հանցագործությունը պարտակողը կարող էր տարածել: ԱՆ-ն անմիջապես հաղորդագրություն է տարածել. «Հերքվել է տեսողությունը կորցնելու փաստը» վերնագրով, որտեղ շարունակության մեջ, թեև հաստատվում է մեր տեղեկությունը, սակայն կարդացողի մոտ առաջին տպավորությունն այն է, որ մամուլը սխալ բան է գրել: Հարց է ծագում՝ ո՞ւմ է հովանավորում առողջապահության նախարարը: Գուցե կեղծ դեղեր վաճառող «Նատալի ֆարմի»-ն, որը պատկանում է իշխանությունների սիրելի գործարար Սամվել Ալեքսանյանին՝ ԼՖիկին: Ինչո՞ւ են փորձում կոծկել կատարվածը, և ո՞ւմ շահերից է բխում այս կեղծ հերքումը» (**հատոր 1-ին, գ.թ. 22, 23**):

4. Հատուկ կարծիքի հիմնավորումները՝

Տվյալ դեպքում Ընկերությունը հրապարակել է երկու հոդված՝

- «Արտակարգ իրավիճակ. հիվանդները կորցրել են տեսողությունը» վերտառությամբ (այսուհետ՝ Հոդված 1, տե՛ս փաստ 2),

- «Առողջապահության նախարարությունը կոծկում է կատարվածը և իր հովանու տակ առնում ԼՖիկին» վերտառությամբ (այսուհետ՝ Հոդված 2, տե՛ս փաստ 4):

Ստորադաս դատարանները որպես վիրավորանք են գնահատել Հոդված 2-ում կատարված «հանցագործություն պարտակող» արտահայտությունը: Այսպես՝

Դատարանը, արձանագրելով, որ «*«հանցագործություն պարտակող» հասկացությունը անկախ այն հանգամանքին, որ օգտագործվել է լրատվամիջոցի կողմից, չի կարող ընթերցողի մոտ ընկալվել այլ կերպ, քան քրեադատական իմաստով,*», «*արտահայտությունն ինքնին վերագրում է հասցեատիրոջը հանցավոր գործողություն, որն իրենց ներկայացնում է Սահմանադրությամբ երաշխավորված անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի խախտում,*», «*«Առողջապահության խոսնակը, հավանաբար, թույլ է տալիս ընթացքում «փորձաքննություն» է իրականացրել և ինքն էլ պայծառատես է ու կարողանում է կանխատեսել, թե ինչ է կատարվելու առաջիկայում,*», և «*քանի որ նման հերքման տեքստ միայն պայծառատեսն ու հանցագործությունը պարտակողը կարող էր տարածել*» պարբերությունը վերաբերվում է անձնապես առողջապահության խոսնակին, այն է՝ *հայցվորին*», «*հայցվորը, թեև հանրային ծառայող է, ըստ «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի, սակայն չի հանդիսանում հանրային գործիչ Եվրոպական դատարանի իրավակիրառ պրակտիկայի տեսանկյունից, քանզի անձնապես չի իրականացնում հանրային գործունեություն և հանդես գալով որպես առողջապահության նախարարի մամուլի քարտուղարի կարգավիճակով, գործում է ի պաշտոնե,*», «*հանցագործություն պարտակող» արտահայտությունը գնահատել է որպես վիրավորանք:*

Անդրադառնալով վեճի առարկա արտահայտության՝ գերակա հանրային շահով պայմանավորված վիրավորանք չլինելու վերաբերյալ Ընկերության փաստարկին՝ Դատարանն արձանագրել է, որ «*նույն հոդվածում նախորդ երկու պարբերություններում պատասխանող լրատվամիջոցն արդեն իսկ ներկայացրել է հանրության ուշադրության կենտրոնում գտնվող հարցի վերաբերյալ տեղեկատվական տվյալներ և գնահատող դատողություններ, որով հանրության ուշադրությունը հրավիրել է քննարկվող փաստական տվյալներին և դրանց արժանահավատությանը, իսկ 3-րդ պարբերությունում քննարկել է բացառապես առողջապահության նախարարի խոսնակի գործողությունները, որոնք տվյալ*

համարեքստում նպատակ չեն հետապնդել հասարակությանը տեղեկատվություն տրամադրել կամ տարածել գաղափարներ, որպիսի պայմաններում դատարանը տվյալ նյութի 3-րդ պարբերության մեջ տեղ գտած արտահայտությունները չի դիտում պայմանավորված գերակա հանրային շահով և համարում է վիրավորանք:

Վերաքննիչ դատարանն արձանագրել է, որ «տվյալ դեպքում գործի նյութերից և կողմերի փաստարկներից պարզ է դառնում, որ կատարված արտահայտությունը հիմնված չէ փաստերի վրա, այն զուրկ է փաստական հիմքից, քանի որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի 5-րդ մասի բովանդակությունից հետևում է, որ հանցագործություն պարտակողը համարվում է հանցագործությանն օժանդակող, ուստի առնվազն օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հանցագործություն պարտակողը կարող է համարվել հանցագործ և միայն օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը կարող է հաստատել փաստի առկայությունը: Մինչդեռ սույն դեպքում բացակայում է որևէ փաստական հիմք, որը կհաստատեր վերոգրյալը, ուստի կատարված արտահայտությունը որպես գնահատողական դատողություն չի կարող ընկալվել», «պատասխանողը չի ներկայացրել այնպիսի հիմնավորումներ, որոնցից կարելի էր հանգել հետևության, որ վերջինս օբյեկտիվորեն արտահայտել է իր գնահատող դատողությունները՝ միաժամանակ դրսևորել է բարեխիղճ մոտեցում, իսկ կուրացած հիվանդներից մեկի հոր հաղորդած տեղեկատվությունը, դեպքերի ընթացքին անմիջականորեն հետևելը, չեն կարող համարվել այն ամբողջական բավարար փաստական հիմքերը, որոնց համակցությամբ արտահայտությունը կհամարվի գնահատողական դատողություն», «հոդվածի վիճարկվող պարբերության ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ արտահայտություններն ուղղված են եղել հենց մամուլի խոսնակին և ոչ թե նախարարությանը, քանի որ որպես գործողություններ կատարած անձ կամ հասցեատեր հստակ նշվել է «Առողջապահության խոսնակը», այսինքն՝ հայցվոր Ալինա Նիկողոսյանը: Հոդվածի հետագա բովանդակությունը ենթադրում է, որ այն վերաբերել է ՀՀ առողջապահության նախարարությանը, սակայն կոնկրետ Դատարանի գնահատման արժանացած արտահայտության պարբերությունը հասցեագրված է եղել հենց հայցվորին, (...): Այսինքն՝ սովորական ընթերցողի համար ևս հասկանալի և ընկալելի է, որ արտահայտությունը վերաբերում է հենց խոսնակին և ոչ թե նախարարությանը», «Տվյալ դեպքում թեև հայցվորը զբաղեցնում է հայեցողական պաշտոն և օրենքի տեսանկյունից հանրային անձ չի համարվում, այնուամենայնիվ Վերաքննիչ դատարանը ելնելով այն համոզմունքից, որ վերջինս իր գործունեության ոլորտով պայմանավորված հանրության մոտ որոշակի հեղինակություն ունեցող անձ է ընկալվում, (...), «Վերաքննիչ դատարանը կարևորում է ոչ թե հայցվորի՝ հանրային անձ կամ քաղաքական գործիչ հանդիսանալու հանգամանքը, այլ այն, որ վերջինս անգամ եթե հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձ է, ունի պարզի և արժանապատվության պաշտպանության իրավունք, ուստի ցանկացած արտահայտություն, որն իրենից կներկայացնի ոչ գնահատողական դատողություն և պայմանավորված չի լինի գերական հանրային շահով, կընկալվի որպես վիրավորանք կամ զրպարություն: Այսինքն՝ եթե բացակայում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածով նախատեսված սահմանափակումները, ուրեմն վիրավորանքը կամ զրպարությունն առկա են անկախ այն հանգամանքից դրանք արվել են քաղաքական գործի, հանրային անձի թե մասնավոր անձի նկատմամբ: Այն բացառությունը, որ հանրային անձի նկատմամբ հնչեցված քննադատությունների նկատմամբ վերջիններս ավելի մեծ հանդուրժողականություն պետք է դրսևորեն, Վերաքննիչ դատարանը սույն դեպքի համար կիրառելի չի համարում (...) քանի որ «հանցագործությունը պարտակողը» արտահայտությունը ավելի շատ որակվում է որպես մասնավոր անձի հասցեին ուղղված

վիրավորանք, քան պաշտոնատար անձի զբաղեցրած պաշտոնին կամ գործունեությանը վերաբերող վիրավորանք»:

Անդրադառնալով վեճի առարկա արտահայտության՝ գերակա հանրային շահով պայմանավորված վիրավորանք չլինելու վերաբերյալ Ընկերության փաստարկին՝ Վերաքննիչ դատարանը հավելել է, որ «գերակա հանրային շահի առկայությունը հաստատված կլիներ, եթե պատասխանողը ապացուցեր, որ հրապարակած հոդվածի «Առողջապահության խոսնակը, հավանաբար, թույլ է տալիս ընթացքում «փորձաքննություն» է իրականացրել և ինքն էլ պայծառապես է ու կարողանում է կանխատեսել, թե ինչ է կատարվելու առաջիկայում, քանի որ նման հերքման տեքստ միայն պայծառապես ու հանցագործությունը պարտակողը կարող էր տարածել» պարբերությունը զգալի անհրաժեշտ է եղել հասարակությանը և հանրությունը հետևել է տեղեկությունների տարածման ընթացքին, սպասել հետագա զարգացումներին, մինչդեռ պատասխանողը նման ապացույցներ Դատարանին չի ներկայացրել: Այսինքն՝ բացառապես պատասխանողի դիրքորոշումը, որ գերակա հանրային շահն առկա է, դեռևս ապացույց չէ»:

Վերոգրյալ պատճառաբանություններով Վերաքննիչ դատարանն անփոփոխ է թողել Դատարանի վճիռը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ «(...) Ի տարբերություն Ընկերության կողմից հրապարակված Հոդված 1-ի, որում գեղեցկված տեղեկատվությունն իր բովանդակությամբ բխել է գերակա հանրային շահից, և ըստ էության հիմնավորվել է այդպիսի տեղեկատվության հրապարակությունն ու սոցիալական անհրաժեշտությունը, միաժամանակ պահպանելով նման տեղեկատվությունը հավասարակշռված և բարեխիղճ տարածելու իր՝ որպես լրատվամիջոցի վրա դրված պարտականություն, Հոդված 2-ի՝ վիրավորանք պարունակող համապատասխան պարբերությունում առկա չէ որևէ մտահոգություն ստեղծված առողջապահական իրադրության վերաբերյալ. Վճռաբեկ դատարանի գնահատմամբ դրանում բացակայել է հանրային հետաքրքրություն ներկայացնող տեղեկատվությունը:

Հոդված 2-ի՝ վիրավորանք պարունակող համապատասխան պարբերության բովանդակությունից հնարավոր չէ դատողություն անել առողջապահական խնդրին հանրության ուշադրությունը հրավիրելու կամ դրա վերաբերյալ բարձրաձայնելու նպատակի արտահայտման մասին. դրանում Ընկերությունն առավելապես շեշտադրել և ընդգծել է իր հայտնած տեղեկատվության ճշմարտությունը՝ առերևույթ, առանց որևէ փաստական հիմնավորման ու ապացույցների հակադրվելով մամլո քարտուղարի հայտնած տեղեկություններին, դրանք ըստ էության գնահատելով որպես իրականությանը չհամապատասխանող:

Վերոգրյալը բավարար է՝ փաստելու, որ հրապարակված Հոդված 2-ի համապատասխան պարբերության նպատակը ոչ թե հանրությանը տեղի ունեցած դեպքերի վերաբերյալ իրազեկելը և դրա տարածումը կանխելն է, այլ մամլո քարտուղարի գործունեությունն սրվելը, վերջինիս պատիվն արատավորելը. Ընկերությունը նպատակ է ունեցել հանրության մոտ ձևավորելու ընդգծված բացասական կարծիք:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Հոդված 2-ի վերառությունը («Առողջապահության նախարարությունը կոծկում է կատարվածը և իր հովանու տակ առնում Լ.Ֆիկին») և բովանդակությունը, ինչպես նաև դրա համատեքստը վկայում են այն մասին, որ Ընկերությունը, հանդիսանալով լրատվական գործունեություն իրականացնող անձ, միտումնավոր քննադատության թիրախ է դարձրել հայցվորին՝ վերջինիս

վերագրելով կոնկրետ և հստակ ուղղվածություն ունեցող այնպիսի գործողություններ ու վարքագիծ, որ առանց բացառությունների պետք է ունենա ծանրակշիռ և բավարար փաստական կազմ նույնիսկ գնահատող դատողություն, կարծիքի ազատ արտահայտում որակելու համար, մինչդեռ, հայցվորին հասցեագրված որակումը (արտահայտությունը) զուրկ է փաստական հիմքից:

Հոդված 2-ում տեղ գրած արտահայտությունը ոչ միայն հիմնված չի եղել ստույգ փաստերի վրա, այլև Ընկերության կողմից դրա ճշմարտացիության ստուգման համար համապատասխան ջանքեր չեն գործադրվել, ինչը չի կարող գնահատվել որպես բարեխիղճ վարքագծի դրսևորում, և բավարար է՝ հետևություն անելու, որ արտահայտությունը կատարվել է դրա ոչ հավաստի լինելու փաստի իմացությամբ, հայցվորին վնաս պատճառելու դիտավորությամբ:

Նշվածը բավարար է արձանագրելու, որ Ընկերությունն այդ կերպ գիտակցաբար, դիտավորությամբ անվանարկել է Ալինա Նիկողոսյանին, ուստի «հանցագործություն պարտակող» արտահայտությունը չի կարող դիտարկվել գնահատողական դատողություն, ինչպես նաև պայմանավորված գերակա հանրային շահով:

Ինչ վերաբերում է մամլո քարտուղարի՝ որպես հանրային անձի նկատմամբ քննադատության լայն սահմանների վերաբերյալ վճռաբեկ բողոքի փաստարկին, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ նույնիսկ քննադատության «լայն սահմաններ»-ի թեստ կիրառելու պայմաններում սույն գործի փաստերի հաշվառմամբ վիրավորանքի փաստակազմի բացակայության մասին հետևություն անելու օբյեկտիվ հնարավորությունը նույնպես բացակայում է, քանի որ Ընկերության կողմից հայցվորին հասցեագրված արտահայտությունն արվել է ոչ թե Առողջապահության նախարարության գործունեության առնչությամբ, այլ ուղղակիորեն քննադատության թիրախ է հանդիսացել մամլո խոսնակը: Ինչ վերաբերում է հրապարակման մեջ վերջինիս նույնականացնող տվյալների՝ անվան-ազգանվան բացակայությանը, ապա դա ինքնին չի կարող վկայել մամլո խոսնակի անձը քննադատելու մտադրության (դիտավորության) բացակայության մասին: Բացի այդ, Ընկերության դատողություններն ուղղված չեն եղել երևույթին՝ հերքման տեքստի բովանդակությանը, այլ հենց հայցվորին: Մասնավորապես՝ տվյալ դեպքում հասցեագրված արտահայտության բովանդակությունը և դրան նախորդող գործողությունները (այդ թվում՝ Ընկերության խոսույթը, արտահայտությունների համատեքստը, շեշտադրումները) վկայում են բացառապես այն մասին, որ Ընկերությունը հետապնդել է մամլո քարտուղարին վիրավորելու նպատակ:

Ինչ վերաբերում է զրպարություն լինելու վերաբերյալ բողոքի փաստարկին, Վճռաբեկ դատարանը սույն որոշմամբ արտահայտած իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո հարկ է համարում նշել, որ մամլո քարտուղարի անձն ըստ էության արտավարվել է ոչ թե վերջինիս վերաբերյալ փաստացի տվյալներ տարածելու միջոցով, այլ մամլո քարտուղար Ալինա Նիկողոսյանն անվանարկվել է սոցիալական հարթակում Ընկերության գնահատմամբ իրականությանը չհամապատասխանող տեղեկատվություն ներկայացնելու համար: Արտավարող փաստացի տվյալը ոչ թե Ընկերության գնահատմամբ իրականությանը չհամապատասխանող հերքման տեքստ հրապարակելու գործողությունն է, այլ այն կատարած անձին տրված սոցիալական գնահատականը:

Բացի այդ, ինչպես նշվել է, արտահայտության զրպարողը բնույթը չի բացառում այն նաև վիրավորական որակելու իրավական հնարավորությունը, հարկապես այն դեպքում, երբ «հանցագործություն պարտակող» արտահայտությունն արվել է հայցվորի առնչությամբ, ում մեղքի վերաբերյալ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտ կամ քրեաիրավական մեղքն այլ կերպ հիմնավորող որևէ ծանրակշիռ կամ նույնիսկ անուղղակի

ապացույց Ընկերության կողմից չի ներկայացվել: Մինչդեռ, անմեղության կանխավարկածի չպահպանումն ըստ էության կարող է ձևավորել անձի մեղավորության՝ որպես հաստատված փաստի մասին հասարակական ընկալում կամ նպաստել դրան: Հոդվածում արտացոլված տեղեկությունն ընթերցողի մոտ հստակ պարկերացում է ձևավորում այն մասին, որ մամլո քարտուղարը դեղեր ներմուծողի հանցավոր գործունեությունը պարտակող անձ է:» (...):

Վճռաբեկ դատարանի դատավոր էդ. Սեդրակյանս, համաձայն չլինելով վերը նշված որոշման պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերում Վճռաբեկ դատարանի դատավորների մեծամասնության արտահայտած կարծիքի հետ, շարադրում են իմ հատուկ կարծիքը դրանց վերաբերյալ:

Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում մարդը բարձրագույն արժեք է: Մարդու անօտարելի արժանապատվությունն իր իրավունքների և ազատությունների անքակտելի հիմքն է:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների հարգումն ու պաշտպանությունը հանրային իշխանության պարտականություններն են:

Սահմանադրության 23-րդ հոդվածի համաձայն՝ մարդու արժանապատվությունն անխախտելի է:

Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիության իրավունք:

Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունք: Այս իրավունքը ներառում է սեփական կարծիք ունենալու, ինչպես նաև առանց պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջամտության և անկախ պետական սահմաններից՝ տեղեկատվության որևէ միջոցով տեղեկություններ ու գաղափարներ փնտրելու, ստանալու և տարածելու ազատությունը:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ մամուլի, ռադիոյի, հեռուստատեսության և տեղեկատվական այլ միջոցների ազատությունը երաշխավորվում է: (...):

«Մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 10-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի ազատորեն արտահայտվելու իրավունք: Այս իրավունքը ներառում է սեփական կարծիք ունենալու, տեղեկություններ և գաղափարներ ստանալու և տարածելու ազատությունը՝ առանց պետական մարմինների միջամտության և անկախ սահմաններից (...): Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ այս ազատությունների իրականացումը, քանի որ այն կապված է պարտավորությունների և պատասխանատվության հետ, կարող է պայմանավորվել այնպիսի ձևականություններով, պայմաններով, սահմանափակումներով կամ պատժամիջոցներով, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակության անվտանգության, անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու, առողջությունը կամ բարոյականությունը, ինչպես նաև այլ անձանց հեղինակությունը կամ իրավունքները պաշտպանելու, խորհրդապահական պայմաններով ստացված տեղեկատվության բացահայտումը կանխելու կամ արդարադատության հեղինակությունն ու անաչառությունը պահպանելու նպատակով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ անձի պատիվը, արժանապատվությունը, գործարար համբավը ենթակա են պաշտպանության այլ անձի կողմից հրապարակայնորեն արտահայտված վիրավորանքից և զրպարտությունից՝ նույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով սահմանված դեպքերում ու կարգով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ անձը, որի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորել են վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով, կարող է դիմել դատարան՝ վիրավորանք հասցրած կամ զրպարտություն կատարած անձի դեմ:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ նույն օրենսգրքի իմաստով՝ վիրավորանքը խոսքի, պատկերի, ձայնի, նշանի կամ այլ միջոցով պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորելու նպատակով կատարված հրապարակային արտահայտությունն է: (...):

Նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ նույն օրենսգրքի իմաստով՝ զրպարտությունը անձի վերաբերյալ այնպիսի փաստացի տվյալներ (statement of fact) հրապարակային ներկայացնելն է, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը և արատավորում են նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Նույն հոդվածի 6-րդ կետի համաձայն՝ անձն ազատվում է վիրավորանքի կամ զրպարտության համար պատասխանատվությունից, եթե իր արտահայտած կամ ներկայացրած փաստացի տվյալները լրատվական գործակալության տարածած տեղեկատվության, ինչպես նաև այլ անձի հրապարակային ելույթի, պաշտոնական փաստաթղթերի, լրատվության այլ միջոցի կամ հեղինակային որևէ ստեղծագործության բովանդակված տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են, և դա տարածելիս հղում է կատարվել տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին):

Վանո Եղիազարյանն ընդդեմ Բորիս Աշրաֆյանի գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանը մանրամասն անդրադարձել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի, բովանդակային առումով վերջինիս փոխկապված և պատվին, արժանապատվությանն ու գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման հետ կապված հարաբերությունները կանոնակարգող իրավական դրույթների մեկնաբանմանը: Մասնավորապես՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ դատարանների հայեցողական լիազորության ճիշտ կենսագործման համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ Եվրոպական դատարան) կողմից սահմանված չափորոշիչները խոսքի ազատության իրավունքի և դրա սահմանափակումների վերաբերյալ, մասնավորապես.

1. խոսքի ազատության իրավունքի սահմանափակումները պետք է նախատեսված լինեն օրենքով,

2. դրանք պետք է անհրաժեշտ լինեն ժողովրդավարական հասարակությունում,

3. դրանք պետք է հետապնդեն իրավաչափ նպատակ,

4. կիրառված սահմանափակումները պետք է համաչափ լինեն հետապնդվող իրավաչափ նպատակներին:

Մեկնաբանելով «Անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում և համաչափ է հետապնդվող իրավաչափ նպատակներին» պայմանները՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ Եվրոպական դատարանը, անդրադառնալով Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի մեկնաբանմանը, բազմիցս նշել է, որ իրավունքներին միջամտելու անհրաժեշտությունը որոշելու հարցում մասնակից պետություններն օժտված են հայեցողության որոշակի սահմանով, որը, սակայն, ուղեկցվում է եվրոպական

կառույցների վերահսկողությամբ, իսկ վերջինիս սահմանները կախված են գործի բնույթից: Բոլոր այն դեպքերում, երբ արձանագրվում է միջամտություն Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 1-ին կետի դրույթներով երաշխավորված ազատություններին և իրավունքներին, Եվրոպական կառույցները պետք է խիստ վերահսկողություն սահմանեն, ինչը պայմանավորված է այդ իրավունքների կարևորությամբ (*տե՛ս, «Աուտրոնիկ» բաժնետիրական ընկերությունն ընդդեմ Շվեյցարիայի գործով Եվրոպական դատարանի 22.05.1990 թվականի վճիռը, կետ 61, «Գրոպպերա ռադիո» բաժնետիրական ընկերությունը և մյուսներն ընդդեմ Շվեյցարիայի գործով Եվրոպական դատարանի 28.03.1990 թվականի վճիռը, կետ 61*):

Նույն որոշմամբ անդրադառնալով կոնկրետ արտահայտության՝ զրպարտություն գնահատելու չափանիշներին՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ՝

1. անձի վերաբերյալ պետք է ներկայացված լինեն փաստացի տվյալներ, այսինքն՝ ներկայացվածն իր մեջ պետք է պարունակի կոնկրետ, հստակ տեղեկություններ որոշակի գործողության կամ անգործության վերաբերյալ, այն չպետք է լինի վերացական,

2. անձի վերաբերյալ փաստացի տվյալները պետք է ներկայացված լինեն հրապարակային,

3. ներկայացված փաստացի տվյալները պետք է չհամապատասխանեն իրականությանը, այսինքն՝ պետք է լինեն սուտ, անհիմն, ոչ հավաստի,

4. ներկայացված փաստացի տվյալներն իրականում պետք է արատավորեն անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Անդրադառնալով կոնկրետ արտահայտության՝ վիրավորանք գնահատելու չափանիշներին՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ

1. արված արտահայտությունն իրականում պետք է արատավորի անձի պատիվը, արժանապատվությունը և գործարար համբավը,

2. արտահայտություն կատարողն ի սկզբանե պետք է հետապնդի անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորելու նպատակ, այսինքն՝ պետք է իր կատարած արտահայտությամբ անձի հեղինակությունը նսեմացնելու և նրան նվաստացնելու դիտավորություն ունենա,

3. արտահայտությունը պետք է կատարված լինի հրապարակային ձևով:

Վերոնշյալ պայմանների առկայությունը պարտադիր է արտահայտությունը վիրավորանք գնահատելու համար (*տե՛ս Կրիստինա Սարգսյանն ընդդեմ Մեեր Ենգիբարյանի թիվ ԱՎԴ/2194/02/16 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 11.12.2020 թվականի որոշումը*):

Սահմանադրական դատարանը նշել է, որ միջազգային իրավական պրակտիկայում «վիրավորանք» և «զրպարտություն» որակումների հիմնական տարբերությունն այն է, որ զրպարտության պարագայում խոսքը վերաբերում է դիտավորությամբ կեղծ, իրականությանը չհամապատասխանող փաստերի, փաստացի տվյալների տարածման միջոցով անձի արժանապատվությունն արատավորելուն, նրան հանցանքի կամ զանցանքի մեջ իրականությանը չհամապատասխանող փաստերի հիման վրա մեղադրելուն, իսկ վիրավորանքը ենթադրում է անձի՝ դիտավորությամբ, կանխամտածված նվաստացում: Այս տրամաբանությունն է դրված նաև քննության առարկա հոդվածում հասկացությունների բնորոշման հիմքում (*տե՛ս Սահմանադրական դատարանի 15.11.2011 թվականի թիվ ՍԴՈ-997 որոշումը*):

Որպեսզի միջամտությունը խոսքի և կարծիքի ազատ արտահայտման իրավունքին լինի համաչափ օրինական նպատակներին՝ այլ մարդկանց հեղինակության պաշտպանությանը, անհրաժեշտ է օբյեկտիվ կապի առկայություն գնահատող

դատողությունների և այն անձի միջև, ով դիմել է դատարան: Հրապարակումների գրապարտչական բնույթի մասին միայն ենթադրելը և կասկածելը բավարար չէ հաստատելու այն հանգամանքը, որ որևիցե կոնկրետ անձի հասցվել է վնաս: Գործի փաստական հանգամանքներում պետք է լինի այնպիսի հանգամանք, որ սովորական ընթերցողն էլ զգա, որ տվյալ հայտարարությունն իրականում հասցեագրված է անմիջականորեն դիմումատուին, կամ էլ որ հենց ինքն է հանդիսացել քննադատության թիրախ (*տե՛ս, Դյուդին և Կիսլովը ընդդեմ Ռուսաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 31.10.2007 թվականի վճիռը, կետ 44*):

Ընդ որում, ՀՀ վճռաբեկ դատարանը գրապարտության դեպքում հավասարապես կիրառելի է համարել վիրավորանքի դեպքում «հրապարակային ներկայացնել», «փաստեր» և «գնահատողական դատողություններ» եզրույթներին տրված մեկնաբանությունները:

Մասնավորապես, ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ Եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումներով պաշտպանվում է բացասական կարծիքի կամ գնահատող դատողության արտահայտումն այնքանով, որքանով այն հիմնված է հաստատված կամ ընդունված փաստերի վրա: Ի տարբերություն փաստերի, որոնք կարող են ներկայացվել և հիմնավորվել, գնահատող դատողությունները չեն կարող ապացուցվել: Գնահատող դատողության ապացուցման պարտականությունն անհնար է իրականացնել և ինքնին խախտում է կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունքը, որը Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածում ամրագրված իրավունքի հիմնարար մասն է կազմում: Այնուամենայնիվ, երբ հայտարարությունը որակվում է որպես գնահատող դատողություն, անհրաժեշտ է, որ վերջինս հիմնվի բավարար փաստական կազմի վրա (*տե՛ս, Պեդերսենը և Բաադսգաարդն ընդդեմ Դանիայի գործով Եվրոպական դատարանի 17.12.2004 թվականի վճիռը, կետ 76*): Գնահատողական դատողությունը կարող է անընդունելի համարվել, քանի որ այն առանց փաստական հիմքի կարող է չափազանցված համարվել (*տե՛ս, Ռիզոսը և Դասկասն ընդդեմ Հունաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 27.05.2004 թվականի վճիռը, կետ 45*):

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ վերոնշյալ պայմանների առկայությունը պարտադիր է արտահայտությունը վիրավորանք գնահատելու համար: Այդուհանդերձ, օրենսդիրն ամրագրել է որոշակի դեպքեր, երբ արտահայտությունը թեև բավարարում է վերոնշյալ պայմաններին, սակայն կոնկրետ իրավիճակում և իր բովանդակությամբ օրենքի ուժով կարող է չհամարվել վիրավորանք: Այդպիսիք են այն դեպքերը, երբ տեղեկատվությունը հիմնված է ստույգ փաստերի վրա (բացառությամբ բնական արատների) կամ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով: Օրենսդրական նման ձևակերպումը հիմք է արձանագրելու, որ այդ դեպքերը յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով ենթակա են առանձին գնահատման՝ պարզելու, թե արդյոք տվյալ բովանդակությամբ և տվյալ իրավիճակում ներկայացված արտահայտությունը պարունակում է վիրավորանք, թե ոչ (*տե՛ս ըստ հայցի Վանո Եղիազարյանի ընդդեմ Բորիս Աշրաֆյանի, երրորդ անձ՝ Սկիզբ Մեդիա Կենտրոն» ՍՊԸ-ի թիվ ԼԴ/0749/02/10 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 27.04.2012 թվականի որոշումը*):

Անդրադառնալով «Ստույգ փաստեր» եզրույթին՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է, որ այդպիսիք հանդիսանում են այն փաստերը, որոնք հիմնավորվում են ապացույցներով տեղեկատվության հրապարակման հետ միաժամանակ կամ հանդիսանում են հանրահայտ փաստեր (ապացուցման անհրաժեշտություն չունեցող): Անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել փաստերի և գնահատող դատողությունների տարբերակման խնդրին, քանի որ դրանք մեծ կարևորություն են ներկայացնում գործի

քննության համար և մեծապես կարող են ազդել գործի ելքի վրա: Եվրոպական դատարանը, Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի համատեքստում անդրադառնալով նշված խնդրին, հստակ տարանջատում է կատարում փաստերի և գնահատող դատողությունների միջև, որի վերաբերյալ ձևավորել է հետևյալ ընդհանուր սկզբունքը. «Եթե փաստերի առկայությունը կարելի է ապացուցել, ապա գնահատող դատողությունները չեն կարող ապացուցվել. գնահատող դատողությունների ապացուցումն անհնարին խնդիր է, և նման պահանջը խախտում է կարծիքի արտահայտման ազատությունը, որը Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի հիմնարար մասերից է:» (*Կե'ս, Լինգենսն ընդդեմ Ավստրիայի գործով Եվրոպական դատարանի 08.07.1986 թվականի վճիռը, կետ 46*):

Վերոգրյալից զատ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել, որ գնահատող դատողությունը, դիտարկելով որպես կարծիքի ազատ արտահայտման, այլ ոչ թե տեղեկություններ տարածելու իրավունքի դրսևորում, յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պետք է գնահատման առարկա դարձնել այն, թե արդյոք տվյալ դատողությունը հիմնված է որոշակի փաստերի վրա: Փաստական հիմքից զուրկ գնահատող դատողությունը պաշտպանված չէ պետական միջամտությունից: ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նման դիրքորոշումը պայմանավորված է նաև նրանով, որ անդրադառնալով նշված հարցին՝ Եվրոպական դատարանը նշել է, որ անձնական կարծիքը կարող է չափազանցված համարվել՝ հատկապես փաստացի հիմքի բացակայության պայմաններում (*Կե'ս, Օբերշլիքն ընդդեմ Ավստրիայի գործով Եվրոպական դատարանի 01.07.1997 թվականի վճիռը, կետ 33*):

Միաժամանակ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ քննարկման առարկա հարցի վերաբերյալ դատական գործեր քննելիս դատարանները մեծ ուշադրություն պետք է դարձնեն հրապարակայնորեն փաստացի տվյալներ ներկայացրած անձի բացատրություններին, մոտեցումներին, իր կողմից ներկայացված փաստացի տվյալների նկատմամբ վերաբերմունքին՝ պարզելու նպատակով՝ արդյո՞ք անձը ներկայացված փաստերով դիտավորություն ունեցել է արատավորելու որևէ մեկին, թե՞ օբյեկտիվորեն արտահայտել է իր գնահատող դատողությունները՝ միաժամանակ դրսևորելով բարեխիղճ մոտեցում (*Կե'ս, թիվ ԼԴ/0749/02/10 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 27.04.2012 թվականի որոշումը*):

Եվրոպական դատարանի հայտնած իրավական դիրքորոշումների հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ գնահատող դատողություններին այն դեպքում, երբ դրանք առերևույթ պարունակում են զրպարտությանը բնորոշ տարրեր:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը կարևորել է, որ վիրավորանքի և զրպարտության հետևանքով անձի պատվին, արժանապատվությանը և գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման գործերով Կոնվենցիայի 8-րդ և 10-րդ հոդվածների միջև արդարացի հավասարակշռություն ապահովելու նպատակով կարևոր է պարզել կարծիք արտահայտած անձի իրական մտադրությունը, այսինքն՝ արդյո՞ք այն ուղղված է եղել անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորելուն, թե՞ որոշակի հարցի վերաբերյալ իր տեսակետն արտահայտելուն (թեկուզև դրա արդյունքում որոշակի ոտնձգություն է տեղի ունեցել այլ անձի պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին): Իրական մտադրությունը բացահայտելու համար էական նշանակություն կարող են ունենալ կարծիքի արտահայտմանը նախորդած վարքագիծը, այն միջավայրը, որտեղ արտահայտվել է տեսակետը, այն հանգամանքը, թե իր կարծիքն արտահայտող անձն ինչ տեղեկատվության հիման վրա է արտահայտել իր կարծիքը և այլն:

Հետևաբար որևէ արտահայտության կամ բառի վիրավորական կամ զրպարտող իմաստ ունենալը, ոչ կոռեկտ լինելն ինքնաբերաբար չի կարող հանգեցնել պատասխանատվության, եթե պահպանված են կարծիքի արտահայտման ազատության սահմանները, և կարծիքի արտահայտման նպատակը հասցեատիրոջը վիրավորելը կամ զրպարտելը չէ: Տվյալ դեպքում ՀՀ վճռաբեկ դատարանի գնահատմամբ կարևոր է նաև կարծիք արտահայտողի նպատակի օբյեկտիվ ընկալումը՝ մասնավորապես այն հանգամանքը, թե հասարակության միջին վիճակագրական անդամը կընկալի արդյոք այդ կարծիքը՝ որպես այլ անձի պատվի, արժանապատվության կամ գործարար համբավի արատավորման ուղղակի նպատակ ունեցող, թե որպես փաստական հիմք ունեցող գնահատողական դատողություն, սեփական կարծիք՝ որոշակի դեպքերի, իրադարձությունների կամ անձանց վարքագծի վերաբերյալ (այլ կերպ ասած՝ քննադատություն): Ընդ որում, նմանատիպ գործերով էական նշանակություն ունի հենց զրպարտչական բնույթի փաստական տվյալների տարբերակումը փաստական հիմք ունեցող գնահատողական դատողություններից:

Այսպիսով, նաև հիմք ընդունելով Եվրոպական դատարանի հայտնած իրավական դիրքորոշումները՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը կարևորել է, որ որևէ արտահայտություն որպես զրպարտություն դիտարկելիս անհրաժեշտ է նաև պարզել արատավորող տվյալներ հրապարակող անձի իրական մտադրությունը, տվյալներ հրապարակելուն նախորդած հանգամանքները, տվյալները հրապարակած և տուժող անձանց վարքագիծը մինչև արտահայտություն հրապարակելը, տվյալների բովանդակությունը և մասնավորապես հանրության համար դրանց հետաքրքրություն ունենալը (*տե՛ս, թիվ ԵԴ/7480/02/18 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 21.07.2020 թվականի որոշումը*):

Սույն գործի փաստերի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ Ընկերության կողմից հոդվածները հրապարակելն ունեցել է հստակ ուղղվածություն՝ հանրությանը տեղեկացնել դեղամիջոցները օգտագործելուց հետո առաջացած բացասական հետևանքների մասին: Ընկերությունը ներկայացրել է տեղեկություններ տվյալ իրավիճակի վերաբերյալ: Ընկերության կողմից հրապարակած հոդվածում անդրադարձ է կատարվել հանրային գործունեություն իրականացնող ԱՆ մամուլի խոսնակին, և ոչ թե ֆիզիկական անձ Ալինա Նիկողոսյանին: Դա է փաստում նաև այն, որ հոդվածում նույնիսկ վկայակոչված չէ մամուլի խոսնակի անձնական տվյալները՝ անուն, ազգանունը:

Այս ամենը ձևավորում է համոզմունք այն մասին, որ Ընկերությունը, ցանկանալով հանրությանը բացատրել դեղամիջոցի օգտագործման հնարավոր բացասական հետևանքների մասին, նպատակ չի ունեցել արատավորել Ալինա Նիկողոսյանի համբավը, այլ իր բացասական գնահատականը, քննադատությունը, հետևաբար՝ գնահատողական դատողությունն է արտահայտել՝ ունենալով բավարար փաստական հիմքեր:

Ավելին սույն գործով էական նշանակություն ունի նաև հետևյալ փաստական հանգամանքը՝ արդյո՞ք գերակայել է հանրային շահը: «Գերակա հանրային շահ» եզրույթում օգտագործվող «գերակա» ածականը բնութագրում է հրապարակվող տեղեկատվության հրատապությունը, այդ տեղեկատվության սոցիալական անհրաժեշտությունը: Դատարանները նշված եզրույթը գնահատելիս օգտվում են որոշակի հայեցողությունից և կոնկրետ դեպքում պետք է որոշեն, թե արդյոք այս կամ այն տեղեկատվությունը պայմանավորված է եղել սոցիալական անհրաժեշտությամբ, թե՞ այն զուտ մասնավոր բնույթ է կրում:

Սույն գործի վիճահարույց հրապարակման հետ կապված ակնհայտորեն առկա է եղել գերակա հանրային շահ, ինչը փաստվում է օրինակ այն հանգամանքով, որ այլ լրատվական միջոցներ, օրինակ՝ pastinfo.am, pastinfo.am, hayeli.am, henaran.am,

blog.168.am, fmg.news, lurer.com և այլ կայքէջեր, հղում տալով սկզբնաղբյուր հանդիսացող hrarak.am-ին, քննարկվող հոդվածը տեղադրել են իրենց կայքէջում, այդպիսով իսկ, միջնորդավորված կերպով իրենց լսարանին ևս հասու դարձնելով տեղեկատվություն, որտեղ առկա է գերակա հանրային շահ, այսինքն Ընկերությունը ապահովել է հասարակության տեղեկացված լինելու գերակա շահի իրացումը:

Գտնում են, որ Վերաքննիչ դատարանը սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1 հոդվածի՝ հրապարակային արտահայտության գերակա հանրային շահով պայմանավորված լինելու հանգամանքը և եկել այն եզրակացության, որ վիճահարույց հրապարակման մեջ առկա չէ գերակա հանրային շահ:

Ինչ վերաբերում է հայցվորին վիրավորանք հասցնելու դիտավորությանը, պետք է նշել, որ դիտավորության առկայությունը հիմնավորվում է միայն փաստերով՝ առաջին հերթին անձի կոնկրետ գործողություններով կամ հայտարարություններով, որոնք նախորդել կամ հաջորդել են վիճահարույց հրապարակմանը: Սույն գործով վիճահարույց համարվող հրապարակմանը նախորդել է երկու հրապարակում՝ 09.05.2019թ. 13:56-ին «Արտակարգ իրավիճակ. Հիվանդները կորցրել են տեսողությունը» և 09.05.2019թ. 15:46-ին հրապարակված «Հայտնի է վեց հոգու տեսողության կորստի պատճառ դարձած դեղամիջոցի անունը» վերտառությամբ հոդվածներ, որոնք կարդալիս ակնհայտ է, որ վիճահարույց հոդվածին, հրապարակված 09.05.2019թ. ժամը 16:17-ին, չեն նախորդել կամ հաջորդել այնպիսի հոդվածներ, որոնց բովանդակությունը կհիմնավորեր Ընկերության կողմից հայցվորին վիրավորանք հասցնելու դիտավորության առկայությունը:

Այսպիսով գտնում են, որ Ընկերությունը, ոչ թե հրապարակված հոդվածներով նպատակ է ունեցել խախտել անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը և Ալինա Նիկողոսյանի պատիվն ու արժանապատվությունը, այլ պարզապես եղել է Ընկերության գնահատողական դատողությունը մինչև այդ իր լսած տեղեկությունների վերաբերյալ:

Ամփոփելով վերոգրյալ իրավական և փաստական վերլուծությունները՝ գտնում են, որ վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը բավարար է Վերաքննիչ դատարանի 25.09.2020 թվականի որոշումը բեկանելու և Ալինա Նիկողոսյանի հայցը՝ հրապարակայնորեն ներողություն խնդրելուն, վճիռը հրապարակելուն պարտավորեցնելու և որպես փոխհատուցում գումար բռնագանձելու պահանջների մասին, մերժելու համար:

Հետևաբար սույն գործով անհրաժեշտ էր կիրառել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 405-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով սահմանված՝ ստորադաս դատարանի դատական ակտը բեկանելու և փոփոխելու Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունը՝ նկատի ունենալով, որ առկա են ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 25.09.2020 թվականի որոշումը բեկանելու հիմքեր:

Դատավոր՝

ԷԴ. ՍԵԴՐԱԿՅԱՆ